

Tremtinys

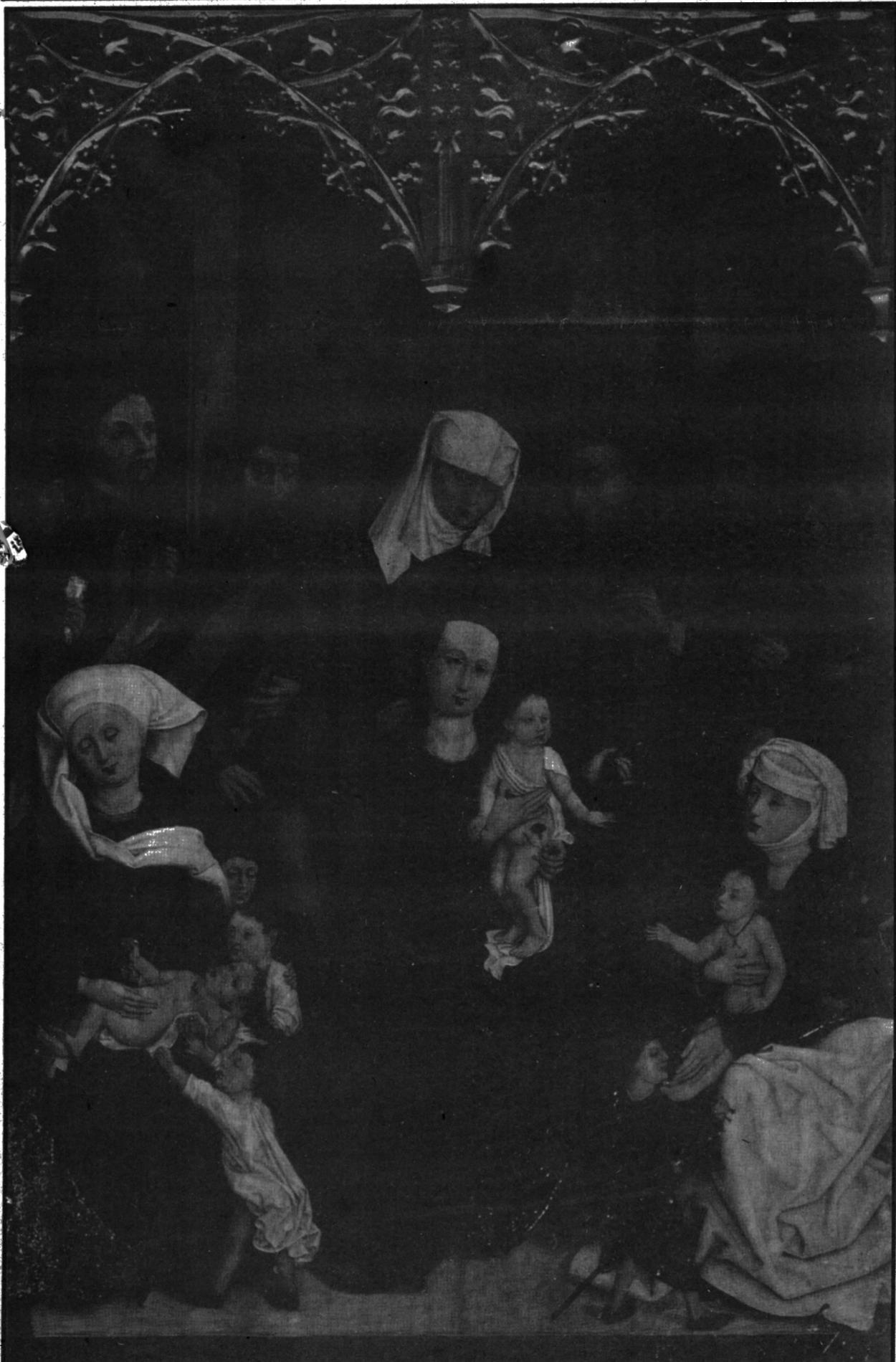
LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

16284

NR 24(61)

1992 m. gruodis

Suteik, Viešpatie, kad mūsų aukos būtų vertos šios dienos užgimimo...

Michaellis VOLHEMUTAS. Marijos giminės. (Centrinio altoriaus fragmentas
Cviku miesto bašnyčioje; apie 1476 - 1479 m.)

Iš šv. Kalėdų misijų malda

Lietuvos Respublikos Seimui Dėl Sausio 13-osios atminimo

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos tarybos bei skyrių pirminkinė konferencija praejo Seimą paaiškinti, kodėl pradėti ardyti Seimo rūmų įtvirtinimai, dar neišvedus visos okupacines karuomenes iš Vilniaus ir jo apylinkių, kaip numatoma išsaugoti prie Seimo rūmų Tautos pasipriešinimo Sausio 13-ąją atminimą.

Dėl Nacionalinio saugumo komiteto

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos tarybos bei skyrių pirminkinė konferencija protestuoja, kad i Seimo Nacionalinio saugumo komitetą yra įtrauktai buve KGB talkininkai - V.Patkevičius, A.Bendinskas, A.Ivaškevičius - ir reikalauja juos pašalinti iš šio komiteto.

Dėl Genocido tyrimo centro

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos tarybos bei skyrių pirminkinė konferencija praejo Seimą Lietuvos gyventojų genocido tyrimo centre įkurti grupė, kuri rūpintys asmeninėmis pilties paraškinimis dėl kompenzacijų už okupacinių valstybių vyriausybų vykdytas represijos, deportacijos, prievartinius darbus.

1992.12.12

Tarybos pirminkininkas
A.LUKŠA

Politinių kalinių ir tremtinių Laisvės frakcijos Deklaracija

Mes, toliau pasiraše Lietuvos Respublikos Seimo nariai, esame jautinę, kad teisegumas yra valstybės pagrindas. Mes vienija ligametė kova už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, rūpintinas Lietuvos tautos likinį, jos kultūros sukūrėjimą ir materialaus gyvenimo gerėjimą. Skelbiame, kad susiženijame i Politinių kalinių ir tremtinių Laisvės frakciją.

Išpareigojame laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, stiprinti Lietuvos valstybę, ginti jos nepriklausomybę ir teritorinį vienitumą.

Frakcijos nariai Seime sieks, kad nebūtų pakartotas tautos genocidas ir būtų atgyinta sovietmečiu Tautai padaryta žala, įtvirtintas ekonominis savarankiškumas, sukurta laisva rinka, užtikrintas žmogaus teises ir laisvės. Prioritetai teikiami privačiai nuoseavybė, ekonominėms ir socialinėms problemoms.

E.Gajauskas, G.Vagnerius, Z.Šiliytė, V.Briedienė,
E.Kunovičienė, P.Jakušionis, K.Skrėlys, J.Katkus,
L.Andrikiškė, M.Trelmytė, A.Balešėnė, L.Milčius

Miei mūsų autorai,
rėmėjai ir skaitytojai!

Šv. Kalėdų ir Naujųjų Metų proga
linkime Jums geriausios kloties,
ištvermės ir sveikatos.

Nugardžiam dėkojame už Jūsų
dėmesį "Tremtiniui" ir prašome
mūsų nepamiršti ir toliau.

"Tremtinio" redakcija

1992 m. gruodis

TREMTINYS

2

MŪSŲ SITUACIJA VAKARIEČIŲ AKIMIS

Gruodžio 12 d. Kauno savivaldybės salėje įvyko Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajungos tarybos ir skyrių pimininkų konferencija. Dalyvavo ir svečias iš Norvegijos Vladas Sakalys.

Spausdiname jo mintį.

Vši, ir kairiej, ir dešinieji, Vakaruoze neabejoja, kas atėjo į valdžią Lietuvoje. Vakarų dešinieiams, liberalams ir kairiesiems aišku, kad Lietuvoje į valdžią atėjo komunistai. Nesvarbu, kaip jie vadinti, ile yra komunistai. Tai atsiminkime. Dabarinei atėjusiai vyriausybė nepavyks nuklinti Vakarų kaip anksčiau. Jie turės savo sumažėjusių simpatikų luoma, ir tiktais tiek. Komunizmas jau yra parodes savo "privalumą" visur. Rinkimai bus vėl. Mes turime per mažai laiko ir turbūt - pralaimėsime. Bet reikia laikytis vienos salygos - svarbiu momentu nesiblaškyti ir žūrėti tolyn. Dabar atėj į valdžią, tiesiui pasakyti, yra revančių klika, tai tie patys, kurie Maskval tarnavo ir tebetarnauja. Mes per daug stengiamės būti demokratais. Jeigu vilkas sako, kad jis vegetaras, tai mes būdime mandagūs. Rinkimai bus tuo pat, bet vyriausimas nesibaigia tiktais rinkimais. Galvokime keliis menešius iš priekės. Mes galime dabar išrinkti malonų, gera, simpatingu žmogų ir paskui, tik po kelių menešių suprasti, ką padarėme. Be jokių abejonių, kad šita komanda, Maskvos statybiniai, ilgai neišbus valdžioje. Tik tiek yra bloga, kad Lietuvių padaryta didžiulė žala. Mes atmestė porą metų atgal ir paskui vėl bandymine kopti iš naujo. Šet bus jau žymiai sunildau. Bet kad jie neišsilaisys ilgai, jokių abejonių nėra. Pasvarystime, kodėl jie negali išlikti. Su kokiais ekonomikos receptais jie atėjo? Su tuo pačiu socializmu, kuris niekur, jokoje šalyje neveikia. Vadinas, kad išlikti valdžioje, jie turės grįžti į diktatūrą. Ar tai bus imanoma, ar ne? Jie gali stengtis kiek nori, bet negalės būti išlaikomi Maskvos. O ji ar nori mūsų? Mes jai nelinkime nieko blogo, bet Rusija skesta pati, byra jos ekonomika. Dabar spe-

cialistai žinčiasi dėl laiko ir dėl kitokių smulkūkių detalių, bet aikškios prognozės, kad iki vasaros vidurio Rusijos ekonomika dar kris žemyn. Abejonių nėra. O dabar ši vyriausybė bus priversta mokėti savo veikslius busiems ar esamiems šeimininkams. Ka Lietuva iki to laiko prigydė? Visi pagerejimai, kuriais žmonės taip tiki, tik laikini. Gal ir bus kiek geriau, bet skesdama Rusija iš paskutinių viškų atims. O dabartinės valdžios viras negalės pasipriehinti, ne Maskva turi viena svarbūs dalyka, kaip sakysim, 1944-aisiais Musolinis negalejo prieštarauti Hitleriui. Sita valdžios ateinanti kompanija galbūt visa sudraskytu žinių iš Maskvos. Maskva visada gali pasakyti - mes Lietuvių parodysis, kas jūs tokie iš tiesų! Ir Lietuva ekonomiškai skėsta kartu su Rusija. Vadinas, blogis, didžiausiai sunkumai atės vasaros viduryje, gal ir anksčiau, nešiekas dabar negali pasakyti, kada nutruks, sakysim, naftos strovė. Jeigu tai prasidės po dviejų savaičių, pajusime labai greitai. Ir visi tie, kurie šlovino Brazauską, pirmieji šauks, kad jie apgauti. Žinoma, yra nemažai tokų žmonių, kurie blaskosi iš vieno šono į kita. Tačiau nekreipkite dėmesio į svyrusojančius. Jūs matėte, kaip per dvejus metus viskas keitėsi, dėl ko šie pralaimėjimai. Bandykime svarstyti taip: po pusmetė gali visai neturėti prasmės visi tie rinkimai. Vėl galbūt susiklostyti nauja situacija. Bet mes negalime pamiršti, kas mūsų sunkiausiai laikais yra geriausias vadovas. Jeigu mes išduosime savo geriausiuosius, tai ko gi mes esame verti? Tada visi nuo mūsų nusisukis ir niekas nepadės.

Yra du kandidatai į prezidentus: Vytautas Landsbergis ir Stasys Lozoraitis. Pažiūstu S. Lozoraiti. Bet ar galime pasakyti, kad išbandytose, mirtinose kovose jis išmės vadovauti? Ir galės vadovauti. Geras žmogus, taip dar nereikia, kad geras vadovas. O pas mus artėja audru laikas. Gerbiama p. Landsbergi pažiūtis iš pastaulio op-

nijos. Pasaulis žino apie Lietuvą, kad tai Landsbergis, kuris yra tarp tų, kurių kentėt istoriją! Net ne Gorbačiovai! Kai mums vėl reikės kopti iš tos pačios balos. kurioj dabar esame, mūsų kelias bus tik tas, kuris pasaulio jau pripažintas. Tokiam žmogui, kaip V. Landsbergis, visi padės greičiau, o nežinomam - vėl viskas iš naujo. Dėl to, žinodamas jo vertinimą Vakaruoze iš žiūrėdamas į ateiti, aš, be abeo, sakydau, kad mums reikia eiti tik su tuo žmogumi, kuris mirtiname pavojuje mūsų neišdavę, kaip daugelis kitų. Tai viena. Dabar dar štai kas. Kas pirmiausia šoko aikškinti, kad reikia kito kandidato, trečio, penktos? Žinome, kad nuo pat pradžių V. Landsbergis buvo sovietinės imperijos KGB akiratyje ir visą laiką vyko propagandinis karas prieš jį. Ir taip visus dvejus metus, ir viskas iki šiol. Tai ar jie yra mūsų geradarai? Turbūt, kad ne. Taigi tada, kai kasdieninėje savo sumaištyste mes matome, kas blogai, o smulkmeneose pasakendę, negalvojamę, kas bus toliau, gerai pamastytame, kam buvo naudinga Landsbergi nugriauti. Taigi būkime protingi ir gerai pagalvoki me, ar mes prisidėsime prie tokiai "geradarai" ir išduosime tuos, kurie išvedė taurinį iš Egipto. Daug kai galima pasakyti apie V. Landsbergi kaip apie politiką. Ką jis padarė gerė - žino visas pasaulis, ne tek lietuvių. Žinome ir kaip jam pančiojo rankas KGB aparatas, ir Vyriausybė, ir kai kurie deputatai; jam trukdė ir mūsų pačių ambicijos. Todėl, nepaisant to, ko jis nepadarė, reikia žūrėti, ką jis padarė. Skaudu, jeigu ir štie prezidento rinkimai bus pralaimėti, o greičiausiai taip ir bus. Bet svarbiausia pasirengimas, užsigrūdinimas, geriausiuojai palaidymas. Tai svarbu mūsų ateiciai. Jeigu ir bus pralaimėjimai, tai ne taip svarbu. Juk komunistai neturi jokių receptų ekonomikos pakėlimui. Jie padarys tai, ką padarė per 70 metų, kol atsidūrėme ant prarajos slenksčio. Tiesa, iš Vakarų gauname paramą. O kai baigsis kreditai, kas bus? Todėl ne reikia galvoti, kad šie rinkimai yra lemiamai. Mūsų tvirtas pasiryžimas ateiciai yra daug svarbesnis negu vienas ar du ménesciai. Todėl gerai pagalvoki me, ar mums rinkti dar nežinomas, ar gerai išbandytus savuosius. O jū mums kaip tik labiausiai prireiks.

Kolaboravo visa Lietuva

matorių, ir demobilizuotas iš sovietų armijos vaikinas, "nestatutinių sanitukų" susilota sveikata? Gamyklos buhalteris, kartu ir apmokamas KGB agentas, nuolatos raskantis ataskaitas "šeimininkui", ir valgyklos įdu plovėja? Universiteto marksiismo-leninismo dėstytojas ir pradžios mokyklos mokytoja su keturių metukų dukrele dėl persekiojimų pabėgusi iš Drūkijos į Šeimaičių kraštą - visi visi jie yra vienodai kalti? Vi si? Be abeo, net ir ne filosofas, dažnas partokratis tą lengvai "jrodytu". Visiems ūnomas Stalino pasakymas, kad nėra sovietų kareivii, patenkinti į priešo nelaisvę, o yra tik tėvynės išdavikai. Ne vienau garsus kitas čekistų principas - jei kas iš vokiečių nelaisvės ištrūko gyvas, - vadinas, kai kai nevarkoj. O su išdavikais kalba trumpa: arba kulką į pakauši, arba į sovietų lagerį. Dabar tolydžio vis populiarėjantis kaltės priskyrimas vienems yra vienas iš pačiausiuol bolševizmo recidivų. Toks nekomunistų manevras jiem daug kuo naudingas.

Pirmiausia, kaip buvo minėta, lengva "jrodyti" kolaboravimo faktą. Stai kolūkietės moters išravėti runkeliai dailiai uždėrė ir buvo suverti kultūro karvėmis. Iš jų pieno sumuštasis sviestas pateko į SSKP CK valgyklą. Taigi ką maitino, kieno pilvukus augino toji "kolaborantė"? Aukas, kurį išplėvė studentas ateitininkas Magadan karjeruose, papildė Sovietų Sajungos išėda, stiprino šios valstybės galia. Kompartijos narai, nesvarbu koki darbą jie dirbtų, kokias pareigas eitų, jau lyg ir savainė yra sovietų ekspanšinės politikos rėmėjai, todėl ir dėl "kolaboravimo" abejonių nėra. Net tam senam klebonui lengva pripažinti "kolaboravimą"! Jo parapijos tikinieji dirbo kolūkiose, valstybinėse įmonėse, taigi "dirbo bolševikams". Tokių "jrodymu" virtinė nepabaigia.

Kolaboravimo primetimas visai

Nauji vejai Sajūdyje

Sajūdžio Seimo sesija buvo dalykiška kaip reta. Pralaimėjimo priežastys buvo nagrinėjamos, turint aiškų tikslą - o kas toliau, koks turi būti Sajūdžio vaidmuo?

Rinkimų kampanija nedviprasmiškai parodė ketvirtosios (TVR ir spaudos) valdžios galia. Galima tik pasimokyti iš neokomunistų, kaip gana primityvia, bet tendencinga propaganda pavyksta apmulkinti didžiumą žmonių ir palenksti rinkėjų valią. Kairiųjų propaganda buvo nuošaltyta į vieną asmenį ir į vieną judėjimą. O dešiniosios spaudos, deja, beveik nėra. Gaila, kad Sajūdžio Seimo taryba nepajėgė laiku atsiimti nors dalį vadinosios ketvirtosios valdžios - susigrąžinti laikraštį arba leisti naujų. Vargu, ar jau bepajėgs. Akivaizdu, kad neturint ko pastatyti prieš galiną "nepraklausomą" spaudą, sunku valdyti visuomenės nuomonę. Po Seimo rinkimų pralaimėjimo sukrusta atgaivinti "Sajūdžio žinias". Tačiau šis nykštukėlis niekada netaps Dovydu ir Galijoto neveiks.

Sajūdžio lyderis J. Turnelis pabėdojo, kad nebuvu išdrista atsiuveikinti su triukšmadariais ir provokatoriais, kad dabartinė Sajūdžio struktūra jau nebentenkina poreikių. Reforma neišvengiama. Tarybos pirmininkas mano, kad galima būtų sudaryti sekcijas, pavyzdžiu, agrarine, verslininkų-tarnautojų, darbininkų, mokslo-meno žmonių. Matyt, šie pastūlymai nebūs pamiršti. Seimo Taryba atsistatydina į corpore, prisiūdama atsakomybę už klaidas ir pralaimėjimus.

Sajūdžio Garbės pirmininko V. Landsbergio nuomone, teisingumo siekimas turi išlikti kaip vienas iš svarbiausių Sajūdžio politikos principų. Kitokio Sajūdžio jis nenorėtu. Dabartinės salygomis Sajūdis turi būti taikus rezistencinių judėjimams, patikima nepriklausomybės sargyba, stebėjimas ir perspektymos. Seimas

patvirtino V. Landsbergio pasiūlytą 15 žmonių Sajūdžio reorganizavimo komitetą. Komitetui pavesti trys svarbūs uždaviniai: 1) ruošti Prezidento rinkimams, 2) rengti Sajūdžio reorganizacijos projektą ir 3) ruošti Sajūdžio suvažiavimą. Komiteto sudėtis gerokai skiriasi nuo atsistatydinės Seimo Tarybos sudėties. Čia net devyni Respublikos Seimo nariai, du ekspremjerai, šeši buvę AT deputatai, tik keturi buvusios Seimo Tarybos ir trys visai nauji nariai. Komitetas negalės skustis menka kompetencija ar organizuotumo stoka (o šio labai stigo atsistatydinusiai Tarybai). Reikia tikėtis, kad bus pertvarkytas ir sekretoriato darbas.

Seimas priėmė keliolika pareiškiimu, rezoliucijų, kreipimų. Pasiūlyta Respublikos Seimo opozicijos lyderiu imtis iniciatyvos tarsi su nekomunistinių politinių jėgų atstovais dėl šešelinės vyriausybės sudarymo. Seimą papiltino neokomunistų valdžios "be jokio žinomo sprendimo (...) skubiai prie Parlamento rūmų sunaikinti kryžiai, altoriai, įtvirtinti su gynėju įrašais". Seimas įvertino šitai kaip nepagarbą istorinei atminčiai ir sovietinio ministrūnų rededyvą. Sajūdžio Etikos komisija paskelbė dokumentą, konstatuojant, kad kai kurie buvę AT deputatai nusilengė Sajūdžio rinkiminei programai, patys sau paskirdami didžiuosius pašalpas ir pensijas. Tuo nusilengta ir nerašytoms deputatų etikos normoms, turint galvoje daugumos Lietuvos piliečių sunkią materialinę padėtį.

Netrukus įsitikinsme, kaip sayekaus Respublikos ir Sajūdžio Seimai. Be Sajūdžio priešvaros politikos laivas gali per daug pakrypti kairėn. Neduokdie, kad jis apvirstų. Rytuose to ir laukia.

Teodoras ČIAPAS

Kam ir kodėl štandien pravartu dalyti kolaboravimo kalte visai tūlai, visiems Lietuvos piliečiams? Atsakymas paprastas - tikrieji kolaborantai, daugiau ar mažiau bendradarbiauję su atėjimų valdžia, siekia ir tikisi išvengti atsakomybės. Visa tauta niekada negali būti pakaltinta, deja, istorijoje tokius atvejų būta. Mums visiems kolaboravimą primeta ne tik filosofas J. Karosas, girdėti ir daugiau parašių balsų. Matyt, vykdomas tam tikrų politinių jėgų uksakymas. Gali pastrodyti, kad sis kaltinimas mestas pisiau juokais, bet gausi politinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag.

Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai skirti tuos, kurie darė sandėrius su savo sažine, ir tuos, kurie patyrė dvasinį ir fisinių smurtag. Idomu prisiminti, kad antraisiais atgimimo metais, kai Sajūdžio bangaudrino Lietuvą, J. Karosas rašė ("Socializmas patinimas ir praktika", 1989): "Socializmas gražina žmogui susvetimžios, antagonistinės visuomenės išpėstą jo visuomeninę esmę. Tai, kas siektina, naudinga atskramtinių kalinių ir tremtinų želma to niekada nesupras ir priims kaip skaudų iškėlimą ir pastyčiojančią. Privalai aikšiai

1992 m. gruodis

TREMTINYS

3

Iš Petro ROLOFO asmeninio archyvo

Neuzmirstamas Kūcių vakaras

1941 m. birželio 14 d., kaip deimtys tūkstančių kitų Lietuvos piliečių, buvau įgrūstas į gyvulinį vagoną Marijampolėje, kuriamo jau buvo žmona su 2,5 metų sūnumi. Po trijų parų išgirdė pratis, garvečio kaukių, supratome, kad jau "sudievė Lietuvą". Ir vagonuose uždarytieji, ir lydintieji parklupę pravirko, o traukiniui pajudėjus mus žegnojo... Vievyje į vagoną atėjė sargybinis pranešė, kad Lentvaryje būsiu persodintas į kita vagoną, t.y. atskirtas nuo šeimos.

Naujajame vagono buvo tiek prigrūsta žmonių, kad tik retkarčiais ant grindų gaudavome pagulėti. Po 25 parų tokios kelionės atsidūrė Krasnojarsko krašto Rečiotų geležinkelio stotyje. Sargybiniu įsakius "Prigai", išlokes iš vagono pargriuvau, bet buvau nuramintas, kad atvažiavau į kurorta, taigi greitai pasidalėsi.

Atvarė prie lagerio vartų, jleisda-vo tik po keturis ir vartus vėl uždarydavo. Per vartų plėšius pamatėme, kad įvestieji privalejo išsirengti nuogai, tik batų nereikėjo nustauti. Pini-gus, laikrodžius, šiedus, peilius ir kitus daiktus atimdavo. Man labai buvo giliai atiduoti vestuvinių žieda, tad jį išlikimau į batą ir įsimetiau į lagerį. Nors kiekvienas sekmedienį barakuo-se broliai, issaugoju jį iki 1944 m. Kūcių vakaro.

Pirmajame lagerje buvo daugiau kaip 300 kalinių. Prisimenu K. Šakenį - burus, svetimo ministra, Scanisauską - burus, susisiekimo ministrą, Šilingį - teisėgumo ministra, Tonikiną - Dotnuvos žemės ūkio akademijos rektorių, vėliau svetimo ministru ir daugelių kitų inteligentų, iš mių veikėjų.

1944 m. pavasarį buvau nuvežtas į 7-o atskiro lagerio 10-ą punktą. Ap linkui tą lagerį taiga jau buvo iškirsta, daugiausia čia dirbome žemės ūkio darbus - auginome kopūstus,

bulves, gyvulinius runkelius. Aš dar buvau issaugoju ne tik vestuvinių žieda - rumjau įangliukos vilnones medžiagos meisia, judeninį palta. Tačiau, vienintelis parėjęs iš darbo, to palto neberadėti. Planetai lagerio komendantui. Priejejus keliolikai die-nu-sūčinojau, kad visuviés darbininkai, semdamies iš žulmės vandenį, išt-raudė melšvą vilnose palta, ir atidavė lagerio komendantui. Man atrodė, kad tai galėjo būti pavogtas manasis paltas. Tad ryta nuėjau pas komendanta ir paprašiau, kad jis man parodytų. Pažinau, kad tai mano paltas, bet komendantas pareiškė, kad jau keletas kalinių buvo atėjė į apžiurę ir visi tvirtine, kad tai ju drabužis.

Prisiminiau, kad persikelus iš Kauno į Marijampolę, remontuojant butą, ant palto netycia buvo užtiskės lašas balto aliejinių dažų, o dešinės kišenės kišenėlėje buvo varinė 20 centų moneta. Komendantas patikrino rado ir monetą, ir dažų dėmę, bet palta atiduoti atsisakė. Draugai patarė pasakyti komendantui, kad jei palta negražins, rašysiu pareiškimą prokurorui. Tos pačios dienos vakarą po darbo išleidžiant į lagerį, keiliems kaliniams, taip pat ir man liepė po vakarienės atiduoti su daiktais prie vartų, nes būsimė vedam į kita lagerį. Supratau, kad mane pervedė dėl palto. Tad vėl nuėjau pas komendanta ir paprašiau drabužio. Jam atsisakus, pasakiau, kad rasysiu apie tai prokurorui arba Krasnojarsko krašto lagerių viršininkui. Matyt, komendantas issigando, nes palta man atidavė.

Tada mūsų apie 50 žmonių nuvedė į 4-ą lagerio punktą. Politinių kalinių, rodos, čia nebuvu - tik kriminaliniai. Po kelių dienų ryta jau neradau valdiklų darbo batu. Supratau, kad tokis pat likimas laukia ir palto, todėl jis atidavau iš ankstesnių laikų pažystamam lagerio gydytojui (po

1949 m. gruodžio 24-oji, Kūcius. Pasibaigus darbui, nuaidėjus signalui "darbą baik", visi susirinko prie vartų - eiti namo. Sargybiniai brigadiūs skaičiuoja karta, skaičiuoja kita - kaip trūksta vieno, taip trūksta. Sukilo ant kojų visi sargybiniai, visi prižiūrėtojai. Pasuntė signalą į lagerį - iškvietė daugiau pagalbininkų. Prie išejimo apsuapo patikrintuosis katorgininkus ir laikė ilgal. O kita ių grupė su vilkiniu žūnimis išėjo į objekto teritoriją - labiau įtartinas vietas krėsti, leiskoti.

O oras! Dangus su žeme maišėsi. Sniegas, staigiantys viesulai. Salis svilino apie -35 C. Kalinių vatinukai (bušatai) sušalo kaip kaulas. Veidai apšalo. Išlaukus keletą valandų ir dingusiojo neradus, sargybiniai aplink visą objektą prie tvorų budeleles išdėstė naują sargybą ir paliko budeiti, saugoti per naktį. O senojo sargyba visą koloną (gal 400 kalinių) išvedė į lagerį.

Tai buvo kruvinos katorgos - patyčių keliai. Konvojus įstutes puole, terorizavo kiekvienam žingsny: "Neostavai! Budu strielial! Ubū, svoloči Falist!" Ūnūmis pjude. Paleido į kūvį.

Ispūdingiausios, niekada nepamirštamos Kūcių mano gyvenime buvo 1947-aisiais Klaipedos kalėjime. Savo kameroje turėjome čekistų įsodinta šnipą, kuris tardytojams atrapuodavo kameros naujienas. Ir vėl gaudavo užduočių.

Šnipų darbas buvo gana rizikinis - kalinių juos skaudžiai bausdavo. Ruošėme "pirč" mes ir savajam. Vyras jis buvo stiprus, tarnavės jūreiviu - lengvai neužmesi ant galvos antklodės. Vadino jį Urbonu. Likus trim dienom ligi Kūcių, Urboną iššaukė "tardymui". Tuomet visa kamera ir nutarė vakare Urbonui "užkurti pirč". Mūsų išrinktas kameros vyresnysis, mokytojas Juozas Gražulis parinko penkis stipresnius vyrus (iš tų penketą patekau į aš). Kilo triuk-

mas - šnipas rėkė, o dar lūžo gultų lentos... Sargybiniai mus pagavo nuskaitimo vietoje ir išsivedė: Vitkauską, Šarką, Janušaitį, Kuzminską ir manę. Liko nepastebėtas Jonas Sutrys. Muns dar stovint koridoriuje, atvedė ir šalia mūsų pastatė Urboną. Visus nuvedė į karcerį. Šarka, mūsų kameros galiūnas, nieko nelaukdama griebė Urbonui už galvos, ir vėl ėmėme jį mušti. Tada įsikišo jau pats režimo viršininkas Strelcovas - Urboną išvedė, o mus išrikiavo prižiūrétojų kambarje veidu į sieną. Cia Strelcovas mediniu plaktu, kuriuo tikrindavo grotas, pradėjo mušti Vitkauską, paskui Šarką ir iš eilės visus kitus. Taip "apdoro" vėl atsidūrėme karcerje. Nedavė nei gerti, nei valgyti. Bet vėlyvą vakarą pasirodė du

Kūčios lageryje

Vargšeliai vos gyvi beparejė į la- gerį. Jėgos buvo visai išsekusios.

Išskirstė po barakus. Apšilo. Valgykloje užsrebė "balandos" (kažkokiu žoliu seklu).

Lietuviai - Jonas Kiunius, Stepas Dambras, Pranas Giedrys, Juozas Šviesutis, Vytautas Gintenis jau pries keliais dienas rengesi Kūcioms.

Ant klinių gulty padėtį dideli medinių lagaminas užnesė baltu rankšluosčiu, ant jo padėjo gabalėlių kalėdaičio. Ji Stepas buvo gavesių iš Lietuvos. Prižiūrétojas, tikrinantis išlūnius, užtikrės kaide-daitį, vissaip ji vartė, apšiūrėnėjo, kas tai yra. Pasilikinus, kad tai įventinis kalėdinis pyragas, nenorėjo tikėti - laukė gabalukais, bandė deginti, paskui išmetė į šuklių dėžę. Nemacia kitas kalinių vieną gabalyti paėmė ir vėliau atidavė Ste-pui. Tai va ji dabar čia pasidėjo. Jonas padėto kelių lietuviškos duonos džiūvėsilius, Juozas partypino keletą žvelvių. Ir visas Kūcių stalas. Susėdo visi drauge vienas prie kito - nuoširdūs iyg broliai, įventilių nusiteikė. Visi tylėjo. Buvo labai graudu, spaudė širdi. Stepas persižegnojo, visiems padalijo po trupinėlių kalėdaičio.

"Dieve, priimk mūsų auką! Pašvešk mus! Ištrauk mus iš nelabojų nagų!"

Ir vėl tylėjo. Prisiminė Kūcius teviškėje, už stalą su šeima. Jono tėvai išvežti, Prano žuvę miške. Vyauto slaptosi, Stepo nušauti... Broliškai pasibūdavo ir su ašaromis akyse išsiskirstė.

Praėjo trejetas valandų. Staiga barake sužibė visos elektros lempos ir enkavedistiška gerklė šalikai subiliavė: "Podjom! Davai visie stroitsai Bystro! Bystro!" Kalinių, įmigę po tokios dienos, sunkiai kėlėsi.

Vykodugni krata. Kiekvieną pusnuogį braukė rankomis, spaudinėjo pirstais. Kita komanda ant gulty rausėsi čukliniuose, skuduruose... Uoliausiai rausėsi toj vietoj, kur va- kar kūčiojo lietuvių.

Ilgai išalkę visus sukelius ant ko-jų, paryčiu čekistai pasitraukė. Išaukės rytul, prižiūrétojai su sa-rais rankose zojo po barakus - išleikojo paširkštų išvežti toliai į Naujų mūrininkų. Etape į Norilską. Krasnojarskas buvo ir visi penki lietuvių. Tiesa, Vytauta nuo vartų paleido atgal, nes jis staiga susirgo.

Jonas KIRLYS

Po penkis gurkšnius...

Ispūdingiausios, niekada nepamirštamos Kūcių mano gyvenime buvo 1947-aisiais Klaipedos kalėjime. Savo kameroje turėjome čekistų įsodinta šnipą, kuris tardytojams atrapuodavo kameros naujienas. Ir vėl gaudavo užduočių.

Šnipų darbas buvo gana rizikinis - kalinių juos skaudžiai bausdavo. Ruošėme "pirč" mes ir savajam. Vyras jis buvo stiprus, tarnavės jūreiviu - lengvai neužmesi ant galvos antklodės. Vadino jį Urbonu. Likus trim dienom ligi Kūcių, Urboną iššaukė "tardymui". Tuomet visa kamera ir nutarė vakare Urbonui "užkurti pirč". Mūsų išrinktas kameros vyresnysis, mokytojas Juozas Gražulis parinko penkis stipresnius vyrus (iš tų penketą patekau į aš). Kilo triuk-

mas - šnipas rėkė, o dar lūžo gultų lentos... Sargybiniai mus pagavo nuskaitimo vietoje ir išsivedė: Vitkauską, Šarką, Janušaitį, Kuzminską ir manę. Liko nepastebėtas Jonas Sutrys. Muns dar stovint koridoriuje, atvedė ir šalia mūsų pastatė Urboną. Visus nuvedė į karcerį. Šarka, mūsų kameros galiūnas, nieko nelaukdama griebė Urbonui už galvos, ir vėl ēmėme jį mušti. Tada įsikišo jau pats režimo viršininkas Strelcovas - Urboną išvedė, o mus išrikiavo prižiūrétojų kambarje veidu į sieną. Cia Strelcovas mediniu plaktu, kuriuo tikrindavo grotas, pradėjo mušti Vitkauską, paskui Šarką ir iš eilės visus kitus. Taip "apdoro" vėl atsidūrėme karcerje. Nedavė nei gerti, nei valgyti. Bet vėlyvą vakarą pasirodė du

vyriškiai baltais chalatais ir įnešė bala-kelis tirštus sriubos. Visų akyse nušvito, o Vitkauskas delnais trindamas vis kartojo, kad tai Dievo dovana Kūcių vakarui. Neturėjome nei lėkštės, nei šaukštė, tada nutarėme gerti visi iš eilės po penkis gurkšnius. Kai sriubos liko maždaug du gurkšnių, juos vienbalsiai atidavėme Šarkai. Buvo labai laimingi, net juokavome, kad ne tik kalėjime, bet ir karcerje pasitaiko laimingų akmirkų. Buvo labai susitarė laisvėje susitikti ir kartu šventi Kūcius. Mat tada dar nesitikėjome, kad reikės kalėti po dešimt ir daugiau metų. Kaip būtų įdomu rasti bent vieną anų metų Kūcių dalyvi. Visuose susitikimuose, suvažiavimuose šeikšau, klausinėju, bet deja... Manau, gal per "Tremtinio" laikraštį pavys rasti, gal kas atsilieps? Mano adresas: Draugystės 21-50, Marijam-polė.

Antanas MOZERIS

1955-ųjų Kūcių. Archangelsko srt. Ercevo 15 punkto politkalinių. I eil. iš kairės: Jusytė ir Janytė Jackevičiūtės, Zuzana Venckutė, Adelė Skaraitė, Eugenija Valentiniatė, Stasė Dobrovolskienė, Polytė; II eil. iš kairės: Jolanta Kanialauskaitė, Aldutė Briedelytė, Jusefė Penkauskienė, Onutė Palkevičienė, Stasė, Benita, Onutė Krizčiūnaitė

Sargybinis nustebė, iš kur turėjau tą žiedą, o man pašilkinus, pradėjo mane bardi ir išlepė įtai į tą baraką pačiam atsilti žiedo. Taigi taip sunikiai žieda saugoja daugiau kaip tre-jus metus, jo netekau. Labai krimtau-si, ligai negalejau, nurimti, vis svar-čiau, iš kur tie plėšikai sažinojo, kur mano žiedas buvo užsūtintas.

Netrukus paslaptis pašilkinėjo.

Visuose lageriuose kriminaliniai nusikalstėliai turėjo savo slaptas organizacijas ir vadus. O man tą pa-slaptą atskleidė vienės tokijų vadėvų. Aš su juo buvau savotilių susidraugavęs. Mat iš studijų humanitariniame fakultete dar nebuvau pamiršę daug įdomių faktų iš prancūzų istorijos, literatūros. Laivvalaikiu visa tai pasakoju. Vienas uoliausiu klausytoju ir buvo tasai (kaip vėliau ružinėjau) kriminalistų vadėvai. Kartą, jis

susidomėjo, kodėl mano vatinukė ir baltinių tolks supliétyti. Aš jam pa-pasakoju apie savo praradimą.

Ipašai kėlėjo štai kas. Kai karta, ga-veš šlapčiai atdata su stilu, marškinuose prie širdies blausoje mėnulio šviesoje, visiems barakams išsila-vau savo žiedą, vasai trečias iš lagerio lietuvis viss tai matė ir už vienos dienos duonos davinį tą paslaptį iš-davė tiems dvims mane smaugusiem. Praėjus porai dienų, kriminalistų vadėvai man papasakojo, kad žiedas jau išneštas už zonos ir parduotas.

To Kūcių vakaro neužmiršiu nie-kada.

Juozas MOTIEJAUS

Druskininkai

1992 m. gruodis

TREMTINYS

6

"Vyties" apygardos "Žilvičio" būrio kovotojai

Pūras gimtinėje, Leliūnų km., Rumšiškių apekr., 1946m.

PETRAS PŪRAS-SENIS

Gimė 1898 m. Rumšiškėse, Kauno raj. Ten ir augo. 1919 m. kaip Lietuvos savanoris apdovanotas Vyties kryžiumi ir gavo netoli Kulvos Daigučiuose iš hažemės. Kare su bermontininkais ties Radviliškiu buvo sužeistas. Padėjės iš lenkų nelaisvės, parejo basas per gruodą į namus. Padėjo mokytojui S. Tijūnaičiui kovoti už lietuvybę Kulvoje. Jų pastangomis kunigas lenkomanas Kubilius, nenorėjės vykdyti vyskupo nurodymu išlykti pamaldas liečiutui kalba, buvo iškeltas į kitą parapiją. 1947 m. Pūras sodyboje buvo įrengtas bunkeris. Žiemą čia dažnai išsedavosi partizanai broliai Belešiai.

1948 m. gegužės 22 d. buvo numatyta Pūrų šeimą ištremti į Sibirą. Šeima pabėgo iš namų ir išsišlapstė pas žmones, o tėvas įstojo į "Žilvičio" partizanų būri. Bet 1948 m. lapkričio 5 d. žuvo išduotas Abramavičiaus sodyboje netoli Vandžiogalos. Jo kūnas buvo nuvežtas į Vandžiogalą ir numestas prie stribinčios. Išniekintą tėvą ir jo kovos draugus matė dukra. Tardymui ir atpažinimui iš nuotraukos jis buvo iškviesta į Jonavos sauguma, bet neprišipažino juos pažintant.

1948 m. lapkričio mėn. Lietuvos sovietinio saugumo operatyvinėje suvestinėje pranešama, kad "1948 m. lapkričio mėn. 5 d. Vandžiogalos operatyvinė grupė likvidavo "Žilvičio" būrį. Abramavičiaus sodyboje nukovė (ubito) 6 banditus. Arpažinti: Pūras Petras 50 metų, Raišys Pranas-Zilvitis, Svirkas, Kšanavičius, kiti neapažinti."

Dar apie Romą Traščinską

"Tremtinio" 22(79) nr. perskaiciu straipsniu apie "Vyties" apygardos "Žilvičio" būrio kovotojus ir gailiai pravirkau, nes ten minimą Romą Traščinską gerai pažinoju. Tais laikais gyvenau prie Jonavos geležinkelio stoties ir su Romu mokiausi. Niekada neužmiršiu šio linksmo mėlynakio valiko.

1945 m. sausio 6 d. ankstų ryta atėjusi į darbą (mūsų baldų fabriko cechas buvo netoli stribyno), išgirdau, kad mūsų Romas nušautas ir šiankti imestas į stribyno sandėliuką. Tuoj šokau ten eiti. Visi bendradarbiai šaukę, kad neičiau, nes nušaus. Vis tiek nuėjau. Prie stribyno buvus ramu. Jėjau į kiemu - dairausi, kur tas sandėliukas. Žiūrė - šiaudų krūva, o iš jos kyso baltomis naminėmis vilnų kojinėmis apautois kojos. Pasilenkiau, nužeriau šiaudus. Aušo rytas. Romas gulėjo atvertomis mėlynomis akimis, kruvinu veidu. Norėjau užverti jam akis, bet neišdirisau. Labai išgyvenau, ilgai kamauo nemiga - vis mačiau žydras Romo akis...

Jaunimas dar ilgai dainavo Romui Traščinskui sukurtą daina...

Vanda KARTANAITĖ-GERASIMAVIČIENĖ

Po karo mokiausi Pandėlio progimnazijos 3-oje klaseje.

Pirmiausia prieš pamokas ir po pamokų okupantus uždraudė kalbėti malda, tikybos pamokas. Mokytojai tapo lyg nesavi, stengėsi kalbėti kažkokias nesąmones apie komunizmą. Buvo liūdina ir nuobodus. Kai kurie mokiniai kalbėdavo malda tikliai, tačiau visiems matant. Tikybos mokytis eidavome į bažnyčią. Visi žinojome, kad Lietuvos jaunimas neinėja į sovietų armiją, o slapstosi miškuose, t.y. partizanauja.

Ir mes ryžomės pasipriehinti sovietinei tvarkai, kovoti už Lietuvos Nepriklausomybę.

Slapčia sustarė, susirinkome į sueigą ir nutarėme įkurti kovotojų už Lietuvos nepriklausomybę būrelį. Iš pradžių būrelėje buvo apie dešimt narių. Visų pardavžių dabar nebeprišmenu. Iš mano klasės buvo Adolfas Bulovas, iš aukštėsnių klasių - Danielius Ruželė, Bronius Sariūnėlis, Vladas Vošteris, ir kt. Surašėme protokola, išrinkome valdybą. Valdybos pirmininku išrinkome manę. Sukome galvą, nuo ko pradėti. Visi troškė kovoti prieš okupantus, tačiau kaip tai daryti, nežinome. Aš stiliau rašytu atsitaikinimus, aktyviai priešintis bolševiku tvarkai ir nurodymams. Gimnazistus raginome neiti į komunistinio auklėjimo pamokas, kalbėti malda, lankytis tiky-

bos pamokas bažnyčioje. Aukštėsių klasių gimnazistai norejo kovoti su bolševikais ginklu, troško padėti partizanams. Bet iš mūsų niekas ginklo neturėjo. Tiesa, kažkurius turėjo šautuvą be užrakto. Nutarta pasižvalgyti ir paklausinėti, gal kur yra likusių ginklų. Bet tai sužinojė partizanai manių sudraudė.

Vėliau tikrinami savo būrelio narių sąrašą, aptikome įtarinį, nepatikimų valdininką. Ir iš tiesų. Ilgainiui spėjimai pasitvirtino. Pavyzdžiu, Vladas Vošteris iš Sičiūnų susidėjo su stribais, plėšikavuo.

Per vasaros atostogas vieną dieną mūsų namus užplūdo sovietų kareiviams. Padare krata, mane, šešiolikmetį, išsivedė. Sunkežimiu nuėjė į Rokiškį. Atvežė prie NKVD būstinės, pradėjo mušti, spardyd kojomis. Mat norėjo parodyti savo šeimininkams, kokie jie uolus. Išmesta iš sunkežimio mane sugriebė baudėjai, įtempė į savo būstinių ir uždarė į vienute.

Kita diena prasidėjo tardymai. Iš pradžių klausė, kur brolis (brolis Balys buvo partizanas), paskiau - ar tu iš ginklu, kokiai organizacijai priklausaus. Aš mažai kalbėjau, sakiau, kad nieko nežinau. Tardytos kažką rašę. Atsistojęs priėjo, griebė mane už plaukų ir trinktelėjo į sieną. Vėliau pastatė prie sienos, bet neleido liestis ir taip liepė stoveti, kol nugriu-

BRONIUS PINKEVIČIUS-PERKŪNAS

Tai vienas iš dviejų dar gyvų "Žilvičio" būrio rezistentų. Gimė 1915 m. Jonavos raj. Karaliūnų km. Baigės 6 gimnazijos klasės, nuo 1936 m. tarnavo Lietuvos priešlektuvinėje kariuomenėje. Atėjus "išvaduotams", Bronius pradėjo dirbti Vilniuje, artėjant frontui gržo į namus, į Karaliūnų kaimą. Rusų kariškiai, pamatėjo namuose daug knygu, pradėjo jo ieškoti. Jis pradėjo slapytis. Iš pradžių vienas, apie namus, bet vis palaukė rysį su vyrais, kurie pradėjo organizuoti būrius. Žiemą slapsėsi Kaune, o 1945 m. pavasarį įstojo į "Pelėdos" būrį. Turėdamas fiktyvius dokumentus, Bronius kartais nuvyk-

davo į Kauną, į konspiracinius butus, atgabendavo spaudos. 1947 m. rudenį, pablogėjus sveikatai, išvyko į Kauną pasigydinti. Cia valgydoje susitiko buvusį kovos draugą Bonifacą Kasparavičių-Beržą (jis jau buvo legalizavęsis). Net neįtarė, kad šis tuo pat sugrįžęs dvių ginkluotų vyru. Pistoletą B. Pinkevičius spėjo pakisti po padėklui, o padėklą ir pistoletą išnešė. Atsisakyti portfelio, prikrauto proklamaciją ir antitarybinės literatūros, nepasisekė: Kauno milicijos skyriaus viršininko Petro Liutkaus stribai tuoju uždejo antrankius. Priešintis jokios galimybės nebuvó. 1947 m. gruodžio 6 d. trijulė Bronių Pinkevičių-Perkūnų nuteisė 15

metų griežto režimo ir 5 metams be teisių. Išvežė į Norilską. 1956 m. gruodžio mén. pro lagerio vartus buvo išleistas jau klijata. O dar reikėjo išbūti tremti... Į Lietuvą gržo tik 1964 m. Cia neregistravo, liepė per 24 valandas tėvynę aplieisti. Neįrodamas gržti atgal į Norilską, pradėjo gyventi nelegaliai, be dokumentų, dirbo privačiai visokiems darbus. Po savo stogu glaudė brolis, kiti geri žmonės. Taip praėjo visas gyvenimas. Pagaliau sulaukė atgimimo, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

Tik 1991 m. sausio mén. 5 d. reabilituotas, tik rugpjūčio mén., po 44 metų, vėl gavo Lietuvos piliečio pašą.

Vytautas Antanavičius

VYTAS ANTANAVIČIUS-ALKSNIS

Gimė 1923 m. Jonavos raj., Kvietkučių km., gyveno Vanagiliukų km. Pabėgės iš okupantų armijos, greit buvo susektas, sugautas ir grąžintas. Pabėgės antra kartą, nuėjo į "Žilvičio" partizanų būrį.

Žuvo išduotas 1948 m. sausio 15 d. pas Reinj kartu su

Vytautas Antanavičius-Alksnis (dešinėje) ir Felikas Davidonis-Riešutas

Zigmantas Jasiukevičius-Egle-Maryte, Pranu Mingaila-Banginiū-Liepa. Nuvežti į Vandžiogalą, jie buvo numesti netoli stribų būstines. Tiksliai užkasimo vieta nežinoma. Manoma, kad tai maždaug ta vieta, kur 1991 m. liepos mén. artimųjų pastangomis žvusiuojant atminimui pastatyti kryžius.

Parangė Veronika GABUŽIENĖ

POKARIS PANDÉLIO PROGIMNAZIJOJE

vau. Po to pasodino ir vėl klausinėjo. Taip kasdien buvau tardomas apie savaitę laiko. Nieko nepeše, paleido. Motina su šeima pasitraukė iš namų į kitą valstybę, o aš netoli gimtinės likau pas ūkininką dirbtį.

Vieną dieną išėjau ieškoti ryšio su partizanais. Brolio neradės, nakvojau pas pažiūstamus. Ryto metą sodybą apsupo stribai ir su šeimininkais manė areštavavo. Atvežė į valstybės dabolę. Buvo vasara, rugiųji. Athiekamu nuo tardymo laiku buvome varomi pjauti kažkieno rugiu.

Cia į kamara įmestas provokatorius išpasakodavo saugumiečiams vienam mūsų pokalbius. Tardydami vėl visai kankino, mušė. Mégastamiausias kankinimo būdas būdavo tarpo kojos pirstu įsprausti degančią cigarečių ir laikyti prirūštą prie kėdės. Taip tardė apie mėnesį. Kojos nuo žaizdų pradėjo piliuot.

Rugėjo pradžioje buvau perkeltas į Pandėlio dabolę. Čia pradėjo talkytį kitus tardymo metodus - nedavė valgyti ir gerti, tyčiojosi, grasiuno, reikalojo grąžinti ginklą. Iš jų kaltinimų supratau, kad tiksliai duomenų jie neturi, taigi gindamasis praišau irodyt manu kalte. Negaledami irodyt mano kaltes, kaip nepilnametį, iššinkinta, utėlėta, išbadėjus, apie rugpjūčio pabaigą paleido į Pandėlio kaičiulimą.

Nuvykau pas seserį į Puodžialaukę. Išprautas, pavalygintas buvau išleistas ieškoti motinos, kuri gyveno pasavo seserį, už 40 km. Vos išėjus į pagrindinį kelią, vėl sulaikė kareivius. Kadangi neturėjau dokumentų, nustūrė mane į savo stovyklą netoli

Panemunio, uždarė rūsyje. Po kiek laiko apklausė ir vėl įmetė į rūsi. Rytojau dieną dviejų kareivių lydimas turėjau eiti į įmtajį kaimą, kad jie išsitikintų, jog nemanau. Kaimė paleista išvykai į Rokiškėles, o iš ten, motinos lydimas, į Vilnių.

1960 m. saugumas išaiškinimo Pandėlio progimnazijos kovotojų už Lietuvos nepriklausomybę būrelio veikla. Atkurtas visas narių sąrašas. Gyvi būrelio nariai buvo saugumo apklausti, aktyvesni atleisti iš darbo (taip pat ir aš). Saugume mums buvo pasakyta: "Jei jūsų veikla būtų atskleista Stalino valdymo laikais, būrumė supuve kalėjime..."

Gal yra likusiu gyvų klasės draugu, būrelio narių ar pažiūstamų? Atsiliepkitė!

Dar norėčiau trumpai paminėti apie pokario metų aktyvius, gerai organizuotą Panemunio, Pandėlio, Skapiškio, Kazlų Rūdos ir kitų Rokiškio apsk. apylinkų Lietuvos partizanų veiklą.

1944 m. gruodžio mén. Panemunio partizanai, vadovaujami Kazimiero Kalpoko, užėmė Panemunio miestelį. Pandėlio miškuose buvo įsikūrus Laisvės kovotojų stovyklą. Zinomas ir kovotojų pavardės: Albinas Surašėnas, Linas Pivoravičius, Stasys Valantėlis, Bronius Mikonis, Bronius Vaivada, Stasys Liaudanskas, Vytautas Valentėlis, Romas Petronis ir kt. Partizanų vadai buvo Jonas Baltušis.

Panemunio valsčių būryje narsiai kovojo Vytautas Ruželė, kuris buvo pasiūstas pas stribus į žvalgybą ir, atlikę užduotį, gržo į būrį. Jo brolis

Danielius Ruželė, mokydamasis Pandėlio progimnazijoje, priklausė mano vadovaujamam pogrindiniams kovotojų už Lietuvos nepriklausomybę būreliu. Vėliau jis pasitraukė į pogrindį, veikė kartu su partizanais. 1951 m. išduotas, apsuptys stribu, kovodamas su ginklu, žuvo netoli gimtinės.

Buvęs Rokiškio apylinkų partizanas, dabar gyvenantis JAV, Stasys Ušackas, savo prisiminimose prašo atsiliepti kovos draugus: "Baigiantis antrajam pasauliniam karui, kai rusai vėl okupavo Rokiškio geležinkelio stotį, mes, 45 naujai susiorganizuoti partizanai, pasitraukėme į vakaru puse prie Moskėnų piliašakinto, kur rusų kariuomenė mums užkirto kelį. Vis dėlto pažėgėme prasibraudti. Sustojo Pandėlio pailsėti. Netrukus ir čia sovietų kariuomenė užkluojo mus su tanketėmis. Mes kovėmes su čia kariuomenė, bet pritruko lovinui, turėjome pasitraukti. Tik šeštadienį iš 45 pasitraukėme į Vakarus. Iš jų buvo lengvai sužentinti. Kiti 29 gailejo pasisilėpē rugiu lauke, o vėliau prisijungti prie Pandėlio ar Panemunio apylinkų partizanų". Stasiui Ušackui būtų malonu sužinoti, ar iš tu 29 Lietuvos likusiu partizanų yra gyvū.

Taip pat norėčiau, kad kas nors parašytų ir apie Panemunio partizanus, jų vadus, ryšininkus. Panemunėje ketinama pastatyti žuvusiems partizanams paminklą, renkama partizanų veiklos istorija. Rašykite!

Danielius GUZULIS, Kriviu, 15-2, 2007 Vilnius

1992 m. gruodis

TREMTINYS

7

Pasirinkome miška

Pasakaja Šiaulių apskrities "Kovos" rinktinės partizanas Antanas Damanauskas-Sakalo.

Mūsų būrio vaikinai daugiausia buvo ūkininkų sūnūs. Kai 1944 m. su broliu pasitraukėme į mišką, namie liko tik mama (tėvas buvo mires). Gelbdamais nuo susidorojimo, jis paliko namus ir keliavo per giminės, pažistamus: pas vienus pabus savaitę, pas kitus - mėnesį. Mat tais laikais bausdavo ne tik patį beslapstantį, bet ir jį priglaudusius.

I mišką nusinešėme šokių tokį ginklą - kas savo, kas pasiekėslėtus. Vėliau ginklų pasipilkdydavome - atidavome iš vieninių stribų.

Vasarą gyvendavome palapinėse, o žiemas praleidavome negiliuose bunkeriuose. I žemę įsikasdavome tik per 60 cm. Bunkeris iš šonu ir iš viršaus uždengdavome medžių žakomis, palikdavome tik mažytes stebėjimo angas. Gulėdavome ant gultų - nestorū, vienas prie kito sukiotų medelių. Ugnį bunkerui apšildyti arba valgiui gaminti kūrendavome tik diegomis. Nupjautų medelių kelmuš užmaskuodavome - vasara samanotinis, žiemą - sniegus. Maitinomės duona, mėsa, kruopų sriuba. Sunku būdavo su vandeniu. Vasara prie palapinės įsikasdavome duobute, o joje atsirdusi vandenį naudodavome valgiui gaminti, sutams, baltiniams skalbti. Vanduo būdavo rudas, dvokantis. Žiemą tirpdydavome sniegus.

Pasigus stengdamės kuo mažiau valkioti, kad nepaliktume pėdsakų. Būtinai prireikus žengdavome kojokais, kurių galuose išskaptuodavome kauburėlius. Kol dar buvo neišežti partizanų tėvai ar namiškiai, maistą gaudavome iš jų, vėliau maistu šelpdavo mums palankius žmonės. Dėkui jiem!

"Kovos" rinkinėi vadovavo Stanislovas Miškinas. Grupėje būdavo 8-10 vyrių. Susitikdavome ir su kitu būriu partizanais. Dėvėdavome savais drabužiais, tik linkuviečių vadavim kapitonas Petras Paitarokas vilkėjo Šiaulių uniformą. Ant rankovį buvo užsisiuve lietuvišką trispalvę juoste. Susibūrė rinktinė, sutarėme, kol būsime partizanais, nevaroto alkoholio. Jtare, kad kas nors mus pastebėjo, tuojuo pat keisdavome vieta.

Sovietų valdžia, norédama palaužti partizanų pasipriešinimą, degino ūsimų sodybas, žudė žmones. Vaigalių kaimo pirmoji nukentėjo mano giminaicių Damanauskų šeima. 1945 m. žv. Kūčių išvakarėse atvykę įgulos kariai nuošovė abu tėvus ir du jų sūnus, o namus sudegino. 1946 m. pavasarį susidorota su Spulginų ūsimu - uždegė jų namai. Mat vieną jų sūnum buvo pasitraukęs miškan. Tada liepsnojė žuvę penki Spulginų ūsimų nariai. Vėliau daug kaimo gyventojų dėl vienokių ar kitokių priežascių pakluvo kalejimam arba buvo ištremti. Likusieji patys pasitraukė iš namų. Taip išnyko Lygumų valsč. Vaigalių, Norvalių ir Ručkaičių kaimai.

Tada pasunkėjo ir mūsų gyvenimas. 1947 m. tapau Kęstučio rinktinės nariu. Jai vadovavo mano brolis

Juozas-Kestutis. 1949 m. vadui pataru išgelbėjau. Įsigijau sulastotus dokumentus ir išvykau Rygon. Gyvenau pas pažistamus. Tačiau neilgai. Balandžio 9 d. einanti gatve mane sulaike saugumiečiai. Jie mane atpažino iš nuotraukos, rastos pas broli. O brolis kartu su šeštais kovos draugais žuvo 1949 m. kovo mėn. 4 d. Sovietų karių partizanų kūnus atvežė į Šiaulių, išmetė saugumo kleme. Tuo metu buvo suimtas ir Šiaulių kālejime tardomas mums pažistamas Magdiuskauskas. Enkavedistai, atsivedė jį prie nušautuojų, klausė, ar jis juos pažistatas, tačiau sis pasakes, kad ne vieno nepažistatas, nors kai kuriuos, taip pat ir mano broli, atpažino. Kur ju kūnus užkėsė, nedžinia. Ta vietą vis dar siepia stribai. Kartu su broliu žuvo Mačėnas-Bijūnas, Zaleckis ir kt.

Iš Rygos buvo pargabentas į Šiaulių. Cia tardomas iškentėjau vienas pragaro kančias. Telė ypatingesnės Maskvos pasitarimas. Paskyrė 25 metus katorgos ir 5 metus tremties. Dirbau Kazachijoje, Karagandos srit. Džezikazano vario kasyklose. Cia buvo per 50 žūtių. Kartą mano žachtajo įvyko avarija. Man sulaukė šonkaulius, raktikaulių, mentės kaula. Tlk Dievui padedant po ilgos ligos išlikau gyvas. Kai 1956 m. buvo peržiūrimos kalinių bylos, kartu su kitais ir mane kaip invalidą paleido namo.

Kiek teko girdeti, iš mūsų būrio išgliausiai išsišiapse manu pusbrolis Petras Damanauskas-Vanagas. Vadui patarus trauktis iš miško, jis Palėčių kaimie buvo globojamas nuožaliamas Stasės Urbanavičiūtės vienkiemye. Ji saugojo ištremtų ūsiminkų namus. Jai leidus, Petras gryčioje išskasė slėptuvę ir užstata ją grindų neturiu spinta. Pat Stase iš atsivedavo ir savo beslapstantį draugą. Cia jie pirtyje išsimaudydavo, išskalbdavo baltinius, gydydavosi. Tačiau viena diena, Petras nesuspėjus nei tinkamai užsimaskuoti, kambarin įgriuovo enkavedistai ir patraukė tiesiog prie spintos. Kartu su enkavedistais buvo ir vienas virvėmis surištas "partizanas". Vėliau paaikiėjo, kad tas virvės buvo tik akių dūmimas. Jis buvus išdaviku galima spresti iš to, jog ta pačia diena dar jis išdavė ir tris Žimbiškių kaimo partizanus. Sis išdavikas, matyt, ne karta buvęs kuo sodyboje, gerai žinojo slėptuvę, nes enkavedistus nuvedė tiesiog prie spintos. Šie pradėjo išaudyti spinta, o paskui ir iš slėptuvė. P. Damanauskas sušaudyta kūna įmetė į sunkvežimį. Kartu vežesi ir Stase. Jai liepė sėsti ant Petro galvos, tačiau Stase nepaklausiusi atsisedo prie jo kojų. Tačiau enkavedistai, būauriausiai keikdami, pasodino ją ant Petro kruvinos galvos. Lavoną išmetė Pakruojo miestelio aikštėje. Stase įkalino, o vėliau nuteisė kaip partizanų ryšininkę.

Nesenai man pasakojo Vytautas Dirsė, kaip i jų namus Titonių km. enkavedistai įmetė granata, kuri spraugdama jam nutraukė koją, sužalojo ir kitus jo ūsimos narius. Po to enkavedistai privertė juos pasirašyti, kad jų namų susprogdinė "banditai", atsiet partizanai. Taip visa sovietmeti Dirsė ir kalbėjo apie ši įvyki, tik nesenai man įvardijo tikruosis ne laimes kaltininkus.

**Antano DAMANAUSKO-SAKALO pasakojima užraše
Elena SVEISTIENĖ
Baisogala**

1946 m. rugpjūčio 31 d. iš Vilniaus Lukiskių kaledimo mus išvežė į Šiaurę. Po aštuonių parų pragarikos kelionės etapą išlaipino Komijoje, Vislianos geležinkelio stotyje. Aplinkui buvo įrengti 243 lagerio 22 lagpunktai. Kiekvienas jų turėjo savo miško kirtavietes. Po trijų savaičių karantiną iš persuntimo punkto atsisiųsti patekau į 11-ą lagpunktą. Ten beveik pusantro mėnesio pjovėme malkas. Greit nuslipome. Mane, broliu ir Jonu Minkevičiu išsiuntė į miškų sniego kasti. Tris savaites varė į darbą be jokio atkovėpio, be poilio dienos. Jėgos visai išseko. Susirau, bet nuo darbo neatleido, tik maistą pagerino: savaitę valkarienei dubenėlyje prie kelių šaukštų kočės rasdavau mažą žuvytę arba plona, pusė delno didumo miltinių blynelių. Jėgu neatgavau ir karta neatsikėliau

į darbą. Po kelių minučių į baraką įpėdu "tramdytojai" - vienas stvėrė už šaliko ir kaip arklį už pavadžio tempę, o antras iš užpakalio, vis keliu pasipirdamas, stūmė. Atskūriau izoliatoriuje. Ten radau tris rusus, O tas izoliatoriust - tai iš lentgalų sukalta visiškai neapšildoma pašūtrė, pristaityta prie batų džiolyklos sienos. Dirbojo kalinys žydas, pavardė Litovec. Vakarop ruskeliai, išėmė gulto kartį, su ja išdūrė langelių ir išlindo. Girdėjau, kaip su jais prie barako kažkas barėsi, rėkavo, bet atgal į izoliatorių jų nesugrąžino. O aš vis negalėjau apsispresti - lieti ir man lauk ar nelisti. Tlk žiūriu - ateina žmogus. Vienoje rankoje - lentgalis, antroje - kirvis. Priejės prie langelių.

Alfonsas ir Zofija Matiukai

Alfonsas Matiukas g. 1892 08 14 Zarasų apkr., Dusetų valsč. Salos kaimie, mažažemio ūkininko ūmoje.

1909 - 1913 m. mokėsi Kauno gubernijos, Biržų mokykloje, buvo paskaitas į carinės Rusijos kariuomenės. 1918 m. jam sutekėjas jaunesniuoju uniter-karininko laipsnis. 1919 m. grįžo į Lietuvą ir mokytojavo Zarasų pradinėje mokykloje. Buvo aktyvus kovotojas už Lietuvos atgimimą. 1925 m. apdovanotas Nepridlausomybės medaliu. Nuo 1926 m. Lietuvos ūliaulių sajungos narys, 1928 m. apdovanotas Šaulių žvaigžde. Nuo 1928 m. Taurininkų sajungos narys, Lietuvos mokytojų Basanavičiaus sajungos Zarasų skyriaus sekretorius, 1932-1937 m. "Zarasų kraito" redaktorius, Šiaulių rinktinės vadovas iki Lietuvos okupacijos ir ūliaulių sajungos likvidavimo. 1939 m. apdovanotas Gedimino ordino III laipsnio medaliu. 1940 m. Lietuvos okupantų iškeldintas į Gedučių miestelį (Zarasų raj.). Ten mokytojavo. 1941 m. buvo NKVD suimtas ir išvežtas į Krasnodarsko kr. Rešiotų lagerį "Revuči". Nr. 7. Ten 1942 m. sušaudytas. Po mirties pripažintas nekalnu ir reabilituotas.

Zofija Matiukienė g. 1902 12 02 Dusetose, valstiečių Antano Urbano ir Rozalijos Tumaitės (J.Tumo Vaiganto gimnazės) ūmoje. Baigusi Zarasų gimnaziją dirbo mokytoja. 1928 m. įstojo į ūliaulių sajungos Utencos rinktinė ir aktyviai dalyvavo jos veikloje. 1930 m. perėjo į Zarasų rinktinė ir buvo valdybos iždininkė, nuo 1939 m. buvo Šaulių moterų rinktinės valdybos kontrole komisijos nare, dirbo Zarasų gimnazijos mokytoja. 1941 m. birželio 14 d. suimta ir ištremta į Tomsko srit. Bakčiaių raj. Vavilovikų kartu su 3 metų dukra Danute - Sofija.

Zofija Urbanaitė-Matiukienė g. 1902 12 02 Dusetose, valstiečių Antano Urbano ir Rozalijos Tumaitės (J.Tumo Vaiganto gimnazės) ūmoje. Baigusi Zarasų gimnaziją dirbo mokytoja. 1928 m. įstojo į ūliaulių sajungos Utencos rinktinė ir aktyviai dalyvavo jos veikloje. 1930 m. perėjo į Zarasų rinktinė ir buvo valdybos iždininkė, nuo 1939 m. buvo Šaulių moterų rinktinės valdybos kontrole komisijos nare, dirbo Zarasų gimnazijos mokytoja. 1941 m. birželio 14 d. suimta ir ištremta į Tomsko srit. Bakčiaių raj. Vavilovikų kartu su 3 metų dukra Danute - Sofija.

IVYKIAI

SKUODO raj. 1992 m. rugpjūtje už 2 km nuo Notėnų, prie pat Salantu kelių, pašventintas partizanui Adolfui Jakštui (A.Martinkaus iniciatyva) pastatytas paminklas.

ŠILALĖ. Lapkričio 28 d. čia įvyko susitikimas su monsinj. A.Svarinsku ir Seimo deputate E.Kunevičiene. Suvažiavo daug svečių iš Tauragės, Šilutės, Kvėdarnos, Kauno, Klaipėdos. Susitikimą pradėjo Šilalės raj. deputatus Tarybos ministrininkas A.Bartkus. Sajūdžio grupės pirmininkas K.Juknėnas E.Kunevičienei įteikė simboliką suvenyrą "Namų dvasia", o tremtinė choras padainavo "Ilgiausiu metu..."

Kalbojo monsinj. A.Svarinskas, E.Kunevičienė, kiti svečiai.

Gediminas KATINAS

svarstyda politinio gyvenimo naujienas. Jai pagalbą ne kartą atejo į "Carito" žmonės.

Sulaikusi gražaus amžiaus, o prasikankinus 90 metų be normalios materialinės padėties, be normalaus gyvenamojo kampo, keletą metų prie patalo priklausytą invalidinė Zofija Matiukienė žiemėlė spalio 22 d. užgeso ant sūnaus Alfonso rankų.

Kaip atpildas už visas patirtas kančias ir dorai lietuviškai nugyvena, gyvenimą, ją priglaudė Karmėlavos kapinių Žemelei. Į paskutinę kelione Zofija Matiukienė palydėjo nedidelis būrelis lemčios draugu ir artimuju.

Išėkis, Zofija, amžinoje ramybėje, kurios Tau jau niekas daugiau nedrumbs.

Juozas ENČERIS

SKUODO raj. Notėnuose atstatytas vietas ūliaulių būrio paminklas - Kristaus Karaliaus statula. Paminklas pastatytas 1932 m., bolševikų nugariautės - 1962 m., atstatytas ir pašventintas 1991 m. (tremtinio D.Ruzaus ir tikenčiųjų iniciatyva).

rakai!" - pasakė tas.

Barake jau visi miegojo. Baisiai alkanas atsiguliai ant pliukų lenčinių gultų ir aš. Kačkas buvo suvalges mano vakarienę, o izoliatoriuje Jos ne gavau. Dar nespėjau užmigtis, o nuo lubų ant manęs pradėjo papsėti kriantancių blakēs...

Dar po kelių savaičių tame pačiame izoliatoriuje mirtinai buvo sušaldytas labai nusilpęs, išbadėjęs politikalių Jonas Minkevičius iš Panevėžio valsčiaus, Degionių kaimo.

Netrukus gavau paskyrimą sanitarietinė tarnybai, pradėjau gauti siuntinius iš Lietuvos. Išlaužau gyvas, nors dėl patirtų nepaprastai skaudžių fizinių traumų, sumušimų tapau invalidu.

Leonas VIDUGIRIS
Panevėžio raj.

Tu litovec - ir aš lietuvis

man pasakė: "Kvally, ko nešiliandai? Tu čia iki ryto nešigyveni". Į mano pralymą dar nekalti jis atsakė, kad dabar esą per vėlu. Langelių užkalė ir muojo. Buvo gruodis. Šaltis naktį dar labiau persmelkė išbadėjusi, sunykusi kūnų. Vos tik atsiesi, apima toks salodus silpnumas, akyse - gražiausiai vaizdas. Bet kai sėdėdamas susverdu, papbundu ir vėl prisiverčiu eiti. Einu, einu ratu, o vos tik atsistosiu - ir stovėdamas užmiegus. Paknapiu ir vėl einu. Supratau, kad giltyne įsūtintas įsūtintas į džiovyklos sienos. Dirbojo kelinys žydas, pavardė Litovec. Vakarop ruskeliai, išėmė gulto kartį, su ja išdūrė langelių ir išlindo. Girdėjau, kaip su jais prie barako kažkas barėsi, rėkavo, bet atgal į izoliatorių jų nesugrąžino. O aš vis negalėjau apsispresti - lieti ir man lauk ar nelisti. Tlk žiūriu - ateina žmogus. Vienoje rankoje - lentgalis, antroje - kirvis. Priejės prie langelių.

ia. Šilalė, ir miegas neėmė. Gal po dešimties minučių tasai Litovec pasakė: "Eik atgal į izoliatorių. Ras tave čia, ir mane pasodins..." Sugrižau. Po keliolikos minučių vėl persmelkė ūlatis, vėl stovėdamas užmūdau, vėl akyse gražūs vaizdai. Supratau, kad gyventi liko ne valandos, o minutės... iš širdies giliomis plūdo maldos žodžiai, mano lūpos émė šnabdžeti: "Sveika Marija, malonės pilnoji..." Nežinau, kelininką kartą jau kalbėjau vis tą pačią malda, kai čiaukšteliėjo izoliatoriaus durų atsklidžiamoji velkė ir tamsoje išgirdau balsą: "Eik pas viršininką!" Nuėjau. Jis manęs paklausė, kodėl néjau į darbą. Atsakiau, kad negaliu, nepajégiau. O ryto ar eisi?" - "Eisiu", - atsakiau. "Eik į ba-

1992 m. gruodis

TREMTINYS

8

Krasnojarsko MGB

Tardytos Ševeliovas jau buvo pulkiai įsiveržę į reprezinį mechanizmą. Jis buvo tolė kaip ir visi to kruvinio organo šakalai - neprastas nekalta žmonių kankinimo malinos straigtelis. Kliūtėje netolio VKP(b) bilieta, o ant počių - tris mažas žvaigždutes (jo amžiui lyg ir per kukilias). Pačiam krašto centre turėjo erdvę buta, už savo "gamybos produkciją" nejautė jokios atsakomybės, kas mėnesį išidėdavo į kliūtėje nežaža algą. Tad ko daugiau reikia?

Jis gerai žino, kad prieš jį sėdi nekalta areštuočiatis. Na ir kas? Tam ir yra tardytos, kad štai nekaltai suimtajam ir iš vidaus kalėjimą atgaibant kurkurtą sovietinė teisėvarkai reikalingą bytą. Mastyti jam nėra kada ir nera reikalo. Jo sazinė, nors ir kankinamųjų prakeikta - ramiai. Dirba jis daugiausia naktimis. Mat naktį produktivumo koeficientą geresnį galima išlažti. Pagasdinais kaip reikiant nuo nemigos nusilpusi areštuočiai, pasityciojai iš jo - iš sis kaip geras pasirasyti tokį protokola, kuris ir vyresnysbel patikti, ir BK staraipsni bei punkta stitiklų. Štai kolok "darbą" atlieka MGB vidaus kalėjimo tardytos. Po to patenkinčias eina namo ir su pirmiausiais gaidžiais (ne, nėška iš lovos) gulasi lovon.

- Pojmite, arrestowany, my swoju svobodu zavojewali w semnadzatom! Swojej sobstvenej krovju! Swojimi rukami postroili nowoje obščestwo... I teper živiom po swojim zakonam...

Aš sėdiu atokiu, prie stenos, ant kėdės, prikaltos prie grindų. Sėdiu, klausausi tardytos ūkialojumų ir galvoju: kas aš esu? Iš tikrujų - kas dabar aš esu?

Ševeliovas ištisia kojas, giliai įkviepia ir po ilgokos pauzės pratisai košia orą pro suciauptas lūpas. Nauji veltiniai boluoja po stalui, viena koja užmesta, ant kitos. Aičkiai matau: čekistas patenkintas savimi. Patriniai delnus, kažką galvoja... Staiga pasuka į mane galvą ir vėl:

- Vot poslušau, - tarsi kažka netikėta sumastes. - W swojom dnevniuke piše, čto k vam prichodiat bandity.

- Taip, - atsakiau, - retkarčiais miškiniai užėidavo. Pats du kartus susitinkai akių į akių.

Tardytos pagyvėjo, patraukė kojas ir net pasilenkė į mano pusę.

- Značit, vy im pomogajete.

- Klausykite, naktį į jūsų troba įvirsta būrys ginkluotų vyru ir klausia, ar duos jums užvalgyti. Kąjūs atsakytmė?

Tardytos atsilošė (kėdės atkalta ir pakėlė balsą):

- Ty duraka ne valiaj! Banda ved prichodit ne soseidu, a k vam.

- Jau treji metai nematau savo kaimo. Ir mūsų sodyba seniai sudenginta. Iš kur man žinoti, pas ką toji banda dabar ateina?

Šiuo klausimu Ševeliovas daugiau nekabo iki pat tardymo pabagos. Namaišius kamavuo nežinia: kur aš esu? Suėmė vidurnaktį - ir kaip į vandenį. Padėjo nuomininkas Girsas. Matyt, pats taip keliais jau buvo ejęs.

Patarė mamai išsiusti šiek tiek pinigų į Krasnojarsko NKVD vidaus kalėjimą. Jeigu sūnaus ten nėra, - pinigai grisi atgal.

Mama taip ir padarė.

Subildėjo atidarama "kormuška" (langelis) duryse. Prižiūrėtojas kylėlio periaidės kvita.

Iš praktinių nėko neusvokiai. 50 rublių iš Igarkos... Pagailo mamos. Tuo laiku turėdamas saskaitoje (tik ne kliūtėje) pinigu, galėjai iš to (maisto, rūku) nusipirkti žinoma, ne pati eja i parduotuve. Prižiūrėtojas užraso, ko pageidauji, ir paskui atneša pirkinių.

Ar buvo tame "forte" daugiau lietuvių? I prausykla ir į pasivalikojo įma su kitomis kameromis neleido. Syki girdžiu: kaulė, kaulė... Kas tai? Nejau savas, klumpėtas? Dar jidimai įsiklausiai - nukaukštai kažkur, išyv laiptais... Vis dėlto vienas lietuvis šiam kruviname čekistų urve tikrai apsilankydavo. Tai buvo išgauna. Apie jį vėliau.

Jau buvau girdėjęs, kad panašiose bolševikinio saugumo ištvose praktikuojamos ... "kregždutės". Išvaizduokime: prieš akių palubėje kabos žmogus, pakabintas už ranku... surištu už nugaras. NKVD tardytos gerai žino, kad po tolko "traučio" parašas protokole tikrai bus suraftas.

Tai dar ne viskas. Galima priversti nekaltą žmogu pasiražyti sukiastotą protokolą. Tam nesunku sugalvoti daug būdų. Tai luciferiskai misijai (vardan socializmo) F.Dzeržinskis pagimdė dar pasaulio istorijoje neigirdėto žiaurumo organą. Šis organas - tai čekistikontinentės divizijos "blaivas proto, švariai rankų ir karštis širdies" žmogžudžių profesionalų. Jų veikimo poligonas - nuo Baltijos iki Kurilų. Mačia to, vargu ar rasume planetoje tokią šalele, į kurią nebūtų įvairiausias diplomatinis ir kitokias kanalais pasiusta daugybė NKVD šnipu, rezidentu, nelegalu, agentu... Ir visur jie veikia kaip užprogramuoti trauai, nenukrypdami į viešumą (Dieve saugok!), stengdamiesi išlikti šešėlyje. Kur tik galima (o tai galima kone visur), dirba svetimom rėmkom. Zarijos mat karštus, kam svilianti ir tepti savo švarias rankas.

Tardytos pagyvėjo, patraukė kojas ir net pasilenkė į mano pusę.

- Klauskite, naktį į jūsų troba įvirsta būrys ginkluotų vyru ir klausia, ar duos jums užvalgyti. Kąjūs atsakytmė?

Tardytos atsilošė (kėdės atkalta ir pakėlė balsą):

- Ty duraka ne valiaj! Banda ved prichodit ne soseidu, a k vam.

- Jau treji metai nematau savo kaimo. Ir mūsų sodyba seniai sudenginta. Iš kur man žinoti, pas ką toji banda dabar ateina?

Šiuo klausimu Ševeliovas daugiau nekabo iki pat tardymo pabagos. Namaišius kamavuo nežinia: kur aš esu? Suėmė vidurnaktį - ir kaip į vandenį. Padėjo nuomininkas Girsas. Matyt, pats taip keliais jau buvo ejęs.

Vilniaus vykdomasis komitetas ir LKP (b) valstybių komitetas turėti rimtais susirūpinti, kad tarybinė mokesčių politika kaimo nebūtų išskripiama. Turi būti suaktyvinta muolatine finansų komisija ir prie jos darbo pritrauktas platus darbo valstybių aktyvas.

"Valstybių laikraštis", 1948 m. Nr. 45
(Korespondencijos kalba netaisyta)

V.Želvyss
Priversti buožes nedelsiant moketi mokesčius valstybei
Šimtai Pilviškių valstybių naujakurių, varginguju bei vidutinių valstybių laiku sumoka žemės mokesčių. Dėl to ir suprantamas jų pasipiktinimas tuo, kad buožės laisvali, niekieno netrukdomi, sabotuoja mokesčius. Vien tik keturi valstybių buožės - Vališiai, Rimša, Bindokas ir Liutkevičius - skolinti valstybei daugiau kaip 14 tūkst. rublių sumai žemės mokesčių. Valstybių mokesčių inspektorius A.Murašauskas ir jo vaduotojas J. Krisciūnas, griežtai reikalaujančių, kad kaimo varguolių griežtai sumokėtų mokesčius, pro pirstus šiūlė, kaip įvairūs valaičiai bei liutkevičiai apeina įstatymą.

Vilniaus vykdomasis komitetas ir LKP (b) valstybių komitetas turėti rimtais susirūpinti, kad tarybinė mokesčių politika kaimo nebūtų išskripiama. Turi būti suaktyvinta muolatine finansų komisija ir prie jos darbo pritrauktas platus darbo valstybių aktyvas.

"Valstybių laikraštis", 1948 m. Nr. 45
(Korespondencijos kalba netaisyta)

bistai sukluso. Vakarai vis dažniau piktinasi: kažkis ten už savo tos "geležinės uždangos" darote! Kada liaudės? Be to, dar visokis žmogus teisės deklaracijas pradėjo skelbti... Tuomet buvo nutarta kruvinose ištvose maišai kabinti, svilioti, budyti, bet išrasti tokį "valstę", kuris "liaudies priežiūrė" šutintu kaip kiaulių jėvala. Ir KGB įmėsi masiškai praktikuoti nepaprastai efektyvų biologinių ginklų... Esu jis tiesės, kad iš vidaus kalėjimo netėjo né vienas žmogus, tuo "eunočiino" neparagavė.

Tai koks gi tas baisusis ginklas?

Kaip žinia, vidaus kalėjimo rekitas "kazarminis". "Otboj" (guitis) 22 val., "podjom" (keitis) 6 val. Atrodo, kad iš yra normalu. Bet vos sudedai akių, staiga kruipteli nuo bildesio. Atsidaro dury, jėina prižiūrėtojas:

- Familija? Vychodi, ruki nazad!..

Ševeliovas jau sėdi puikiai apšviestame kabinate. Jeinu. Sargybinis uždaras duris. Atsišėdu ant savo (prie grindų prikaltos) kėdės. Pelėdakis išsimiegoje, sotus, sveikas, patenkintas darbu ir gyvenimu. Raso, rašo... Pakelia galvą, pasuka akių į mane, pabiykdžiai sakališku žvilgniu.

- Nu što? - Ir vėl skliaudo popierius, lyg ne man metės klausimą. Bet, neigirdės atsakymo, vėl pakelia pelėdos akių: - Ty što? Zabyli, kuda prijechal! - Stvėrė rageli, surinko numerį. Aš krūpteliu: kam? Tokiu laiku, Gal nori iškvesti koki "mordobu"? (snukiaudauži). Gal ryžosi egzecucijai? Prabėko:

- Eto ja. Raja, spil? - Klauso. - Kak Edik? - Vėl klauso. Pasuko galvą, nužvelgė mane žakalo akimis. - Da net, u meniai arrestowany... Minutėje patylėjo ir: - Nu da, chorošo. - Padėjo rageli, metė ant stalio plunksnakot, ištiesė po stalui kojas ir išsprigno į mane akių:

- Govori, komu daval čitat dnevnik?

Ak štai ką tu medžioji, niekš! Jeli, gau kam nors davei skaityi, vadinas, juos "nuodijai" savo antisovietinė literatūra. O čekistinė galva - tai jau agitacija ir propaganda, už kurią iaukia 58 straipsnis.

Dienoraštis ne tam rašomas, kad kištum į kiekvienam sutiktajam skaityi, - atsakau. Dar nespėjus tardytoui susigaudyt, klausiu:

- Pasakykite, pilied tardytou, ar jūs lankėte mokyklą?

- Da, učišia. A što?

- Nejaugiai jūsų klasėje nebuvo rašiusi dienoraštį?

- Znaju, byti, no oni takoj antisovietinio ne zanimalis.

Kvota užsitęsė. Netoli paryčiai. Jau antras ménuso be miego. Kas tu es? Kai tavę, tarkime, išga laiką be palovos vadina gyvulu? Ar nepradeidi galvoti: gal aš tikrai esu... Atsitoke, žmogau! Aukščiau galva! Bet... akys tiks suraibaliavo ir aš vietoj vienos kertės palubėje pamačiau dvil. Sienos susverdėjo ir iš lėto... nuširkriejo aplink tarytum karuselė...

Nežinau, iš ką buvau panašus. Tardytos Ševeliovas, be abeo, tokį "spektaklį" jau buvo mates. Tuoj paspaudė mygtuką. Anakubėjusiam prižiūrėtojui liepė mane išvesti.

Petas MALINAUSKAS

Janina TRAIDERAITĖ-STANKEVIČIENĖ 1947-1949 m. kalėjė Sverdlovsko kr., Ivdelio raj., stotis Sama, 1-aiame olpe. Jos išlikimo draugė Stasė ŠILINGAITE-STANKEVIČIENĖ, Kaunas, Vinčų 10-2, tel. 295278.

Bronius ALEKNAVIČIUS, Juozas PETKEVIČIUS, Povilas INIBEIKIS (1-ojo olo būras), Juozas KIDUKEVICIUS 3-ojo olo būras)

kalejo įtros miniale ir dalyvavo pabėgime. Taip pat išėjomas ir p. Paškevičius iš Panevėžio, kuris dirbo 2-ojoje kasykloje. Jis - inžinierius elektros. Išleistas į lagero, dirbo ŠEC'o laboratorijoje. Jūsų išlikimo draugas ukrainietis RIABCIENKO Leonid Ivanovič, 315644 Ukraina, selo Krasnogorivka, Veliko bagačinskai raj. Piltavos srt. ar Algirdas KREIVENAS, Pažilių 50-27, 3031 Kaunas, tel. 418424.

Janina TRAIDERAITĖ-STANKEVIČIENĖ 1947-1949 m. kalėjė Sverdlovsko kr., Ivdelio raj., stotis Sama, 1-aiame olpe. Jos išlikimo draugė Stasė ŠILINGAITE-STANKEVIČIENĖ, Kaunas, Vinčų 10-2, tel. 295278.

BRONIUS ALEKNAVIČIUS, JUOZAS PETKEVIČIUS, POVILAS INIBEIKIS (1-OJO OLO BŪRAS), JUOZAS KIDUKEVICIUS 3-OJO OLO BŪRAS)

KALEJO ĮTROS MINIALE IR DALYVAVO PABĒGIME. TAIP PAT IŠĖJOMAS IR P. PAŠKEVIČIUS IŠ PANEVĖŽIO, KURIS DIRBO 2-OJOJE KASYKOJE. JIS - INŽINIERIUS ELEKTRIKAS. IŠLEISTAS ĮLAGERO, DIRBO ŠEC'O LABORATORIJOJE. JŪSŲ IŠLIKIMO DRAGAS UKRAINEITIS RIABCIENKO LEONID IVANOVIČ, 315644 UKRAINA, SELO KRASNOGORIVKA, VELIKO BAGAČINSKAI RAY. PILTAVOS SRT. AR ALGIRDAS KREIVENAS, PAŽILIŲ 50-27, 3031 KAUNAS, TEL. 418424.

BRONIUS ALEKNAVIČIUS, JUOZAS PETKEVIČIUS, POVILAS INIBEIKIS (1-OJO OLO BŪRAS), JUOZAS KIDUKEVICIUS 3-OJO OLO BŪRAS)

KALEJO ĮTROS MINIALE IR DALYVAVO PABĒGIME. TAIP PAT IŠĖJOMAS IR P. PAŠKEVIČIUS IŠ PANEVĖŽIO, KURIS DIRBO 2-OJOJE KASYKOJE. JIS - INŽINIERIUS ELEKTRIKAS. IŠLEISTAS ĮLAGERO, DIRBO ŠEC'O LABORATORIJOJE. JŪSŲ IŠLIKIMO DRAGAS UKRAINEITIS RIABCIENKO LEONID IVANOVIČ, 315644 UKRAINA, SELO KRASNOGORIVKA, VELIKO BAGAČINSKAI RAY. PILTAVOS SRT. AR ALGIRDAS KREIVENAS, PAŽILIŲ 50-27, 3031 KAUNAS, TEL. 418424.

BRONIUS ALEKNAVIČIUS, JUOZAS PETKEVIČIUS, POVILAS INIBEIKIS (1-OJO OLO BŪRAS), JUOZAS KIDUKEVICIUS 3-OJO OLO BŪRAS)

KALEJO ĮTROS MINIALE IR DALYVAVO PABĒGIME. TAIP PAT IŠĖJOMAS IR P. PAŠKEVIČIUS IŠ PANEVĖŽIO, KURIS DIRBO 2-OJOJE KASYKOJE. JIS - INŽINIERIUS ELEKTRIKAS. IŠLEISTAS ĮLAGERO, DIRBO ŠEC'O LABORATORIJOJE. JŪSŲ IŠLIKIMO DRAGAS UKRAINEITIS RIABCIENKO LEONID IVANOVIČ, 315644 UKRAINA, SELO KRASNOGORIVKA, VELIKO BAGAČINSKAI RAY. PILTAVOS SRT. AR ALGIRDAS KREIVENAS, PAŽILIŲ 50-27, 3031 KAUNAS, TEL. 418424.

BRONIUS ALEKNAVIČIUS, JUOZAS PETKEVIČIUS, POVILAS INIBEIKIS (1-OJO OLO BŪRAS), JUOZAS KIDUKEVICIUS 3-OJO OLO BŪRAS)

KALEJO ĮTROS MINIALE IR DALYVAVO PABĒGIME. TAIP PAT IŠĖJOMAS IR P. PAŠKEVIČIUS IŠ PANEVĖŽIO, KURIS DIRBO 2-OJOJE KASYKOJE. JIS - INŽINIERIUS ELEKTRIKAS. IŠLEISTAS ĮLAGERO, DIRBO ŠEC'O LABORATORIJOJE. JŪSŲ IŠLIKIMO DRAGAS UKRAINEITIS RIABCIENKO LEONID IVANOVIČ, 31